

Іна Каліта ♦ Inna Kalita

Беларускі інстытут у Празе, Чэхія
Belarusian Institute in Prague, Czech Republic
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0005-1425>
e-mail: inna.kalita@belarus-institute.cz

Ніна Скеп'ян ♦ Nina Skepyan

Беларускі інстытут у Празе, Чэхія
Belarusian Institute in Prague, Czech Republic
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1536-3931>
e-mail: nina.skepyan@belarus-institute.cz

Беларускі інстытут у Празе ♦ Běloruský institut v Praze

Belarusian Institute in Prague

Abstract: This article is dedicated to the Belarusian Institute in Prague, a non-governmental academic association founded in 2022. It brings together scholars working in Belarusian history, linguistics, and Belarusian–Czech relations. The Institute conducts research, organizes lectures and conferences, publishes scholarly works, and promotes Belarusian humanities internationally.

Keywords: Belarusian Institute in Prague, Belarusian history, linguistics, diaspora, research, culture Belarusian-Czech relations.

Рэзюмэ: У артыкуле разглядаецца дзейнасць Беларускага інстытута ў Празе – нездзяржаўнай навуковай суполкі, заснаванай у 2022 г. Інстытут аб'ядноўвае даследчыкаў, якія займаюцца гісторыяй, лінгвістыкай і беларуска-чэшскімі сувязямі. Асноўныя напрамкі дзейнасці – навуковыя даследаванні, лекцыі, канферэнцыі, выдавецкая і адукацыйная праца, папулярызацыя беларускай гуманітарнай навукі.

Ключавыя словы: Беларускі інстытут у Празе, беларуская гісторыя, лінгвістыка, дыяспара, навука, культура, беларуска-чэшскія сувязі.

Беларускі інстытут у Празе (БІП) (Běloruský institut v Praze) быў створаны 8 сакавіка 2022 года, яго афіцыйнай рэгістрацыі папярэднічала амаль двухгадовая падрыхтоўка канцэпцыі і пастановы мэт. Інстытут дзейнічае як добраахвотная

грамадская нездзяржаўная суполка і аб'ядноўвае асоб, якія займаюцца навуковай і навукова-педагагічнай дзейнасцю. Галоўная мэта інстытута – правядзенне навуковых даследаванняў у галіне беларускай гісторыі і лінгвістыкі, вывучэнне

беларуска-чэшскіх сувязей, падтрымка навуковых даследаванняў і папулярызацыя вынікаў даследаванняў, якія праводзяцца членамі інстытута. Акрамя навуковай, да асноўных кірункаў дзейнасці інстытута адносіцца арганізацыя адкрытых лекцый, навуковых канферэнцый і семінараў, прэзентацый кніжных навінак, супрацоўніцтва з бібліятэкамі і архівамі, выдавецкая і адукацыйная дзейнасць, а таксама стварэнне падручнікаў і слоўнікаў.

Заснаванне Беларускага інстытута ў Празе было рэакцыяй навукоўцаў-прадстаўнікоў беларускай дыяспары Чэхіі на адсутнасць курсаў беларускай мовы ў чэшскіх ВНУ і мінімалістычны погляд чэшскіх славістаў на праблемы развіцця беларускай мовы ў кантэксце гістарычнай і сучаснай Славіі. Задача Беларускага Інстытута ў Празе – аб'яднаць намаганні беларускіх даследчыкаў у Беларусі і за мяжой, спрыяць сваёй дзейнасцю падтрымцы і развіццю навукі, працягваць вывучэнне менш распацаваных тэм і адкрываць для абмеркавання новыя тэмы.

Сузаснавальнікамі Беларускага інстытута выступілі гісторыкі і лінгвісты: Ніна Скеп'ян, Міраслаў Янковяк, Іна Каліта, Сяргей Кнырэвіч, Павел Котаў. Пазней далучыліся Віталь Ашэйчык і Аляксандр Паршанкоў, на пачатку 2024 года – Максім Каралёў і напрыканцы 2024 – Мікола Волкаў. Інстытут аб'ядноўвае 9 навукоўцаў, якія прытрымліваюцца ідэі адкрытага супрацоўніцтва з універсітэцкімі і неўніверсітэцкімі навукова-даследчымі ўстановамі Чэхіі і замежжа. Дзейнасць Беларускага інстытута ў Празе з моманту яго заснавання развівалася ў некалькіх кірунках і тэматычна была звязана з навуковымі інтарэсамі яго прадстаўнікоў. За няпоўныя тры гады свайго існавання (2022–2024) інстытут разгарнуў актыўную навукова-папулярызатарскую дзейнасць. Пад кіраўніцтвам дырэктаркі інстытута Ніны Скеп'ян пачаў працаваць *Міжнародны навукова-гістарычны анлайн-семінар*, прысвечаны вывучэнню Вялікага Княства Літоўскага. Лекцыі з гэтага семінара знаходзяцца ў адкрытым доступе на ютуб-канале інстытута –

<https://www.youtube.com/@belarus-institute>. Інстытут таксама ўдзельнічае ў выданні рэцэнзаванага штогодніка *“Латышы і беларусы: разам праз стагоддзі”*, у рэдакцыйную калегію якога ўваходзяць члены Беларускага інстытута Міраслаў Янковяк і Максім Каралёў.

На працягу трохгадовай дзейнасці інстытут запрасіў беларусаў Чэхіі на лекцыі:

Павел Котаў *“Адкуль пайшла Беларусь?”*;

Павел Котаў *“Што мы ведаем і чаго ня ведаем пра Францішка Скарыну”*;

Ніна Скеп'ян *“Калядныя традыцыі і абрады беларусаў”*;

Міраслаў Янковяк і Максім Каралёў *“Аб'яднала нас рака Дзвіна-Даўгава – беларуска-латышскія адносіны даўней і сёння”*.

У 2023 годзе з лекцыямі выступілі таксама запрошаныя навукоўцы Г. Барвенава і М. Ляховіч. У траўні 2023 г. Беларускі інстытут ініцыяваў *Дзень Заходняга Палесся*, у праграму якога ўвайшлі два тэматычна звязаныя мерапрыемствы: лекцыя і прэзентацыя новай кнігі. Іна Каліта прачытала лекцыю на тэму *“Моўны ландшафт Заходняга Палесся – гісторыя вывучэння і спробы стварэння літаратурнай мовы”*, пасля чаго адбылася прэзентацыя кнігі прадстаўніка палескай мікрамовы Аляксея Дзікавіцкага *“Світумузыка”* (2023).

Становіцца традыцыяй прэзентацыя беларускіх літаратурных навінак. Да мерапрыемстваў літаратурнага кірунку адносяцца прэзентацыя кнігі Аляксандра Чарнухі *“Свінні”* (2022) і перакладу гэтай кнігі (2023), сустрэча з беларусісткай Варшаўскага ўніверсітэта, беларускай паэткай іспанскага паходжання Анхелай Эспіноса Руіс (2022) і традыцыйная акцыя беларусаў у свеце *“Ноч (не)расстраляных паэтаў”* (2022, 2023, 2024).

Беларуская нацыянальная меншасць у Чэхіі налічвае звыш 5 тысяч чалавек, а агульная колькасць беларусаў у Чэхіі перавышае 8 тысяч. Дзейнасць беларускіх суполак разгортвалася ў Чэхаславакіі ад пачатку XX стагоддзя, а ў 1990-я гады ў Чэхіі паўсталі новыя беларускія аб'яднанні,

Беларускі інстытут у Празе ♦ Běloruský institut v Praze

дзеінасць якіх была скіравана на развіццё беларуска-чэшскіх стасункаў і захаванне беларускіх народных традыцый. Беларускі Інстытут у Празе належыць да самых маладых аб'яднанняў. У адрозненне ад старэйшых, такіх як суполкі “Пагоня”, “Скарына”, “Беларускае танцавальнае таварыства ў Празе”, нефармальнае аб'яднанне “Вершніца”, “Беларускае студэнцтва Чэшскай Рэспублікі” (БСЧР), Беларускі інстытут у Празе *свайёй галоўнай мэтай мае навуковую дзейнасць*. Аднак прадстаўнікі інстытута супрацоўнічаюць з пералічанымі беларускімі суполкамі, пражскімі бібліятэкамі і амбасадамі. У супрацоўніцтве з іншымі інстытуцыямі Беларускім інстытутам было рэалізавана некалькі мерапрыемстваў:

- 2022: Віктар Вальтар: *Народжаны пад Сатурнам* (у супрацоўніцтве з Бібліятэкай Вацлава Гавэла / Knihovna Václava Havla).
- 2022: 505 угодкі беларускага кнігадруку (разам з суполкамі “Пагоня” і “Скарына”, нефармальным аб'яднаннем “Вершніца”).
- 2023: 8 чэрвеня адбылася прэзентацыя калектыўнай манаграфіі “*Belarusian-Latvian Relations from the Past to Nowadays*” пад рэдакцыяй М. Янковяка і К. Касцяна; прэзентацыя новага нумара штогодніка “Беларусы і латышы разам праз стагоддзі”; навуковая дыскусія пра беларуска-латышскія сувязі (у рамках праграмы мабільнасці Еўрапейскага саюза і Гётэ-Інстытута “Мост”).
- 2023: Выстава “*Імем беларускага народа... да 100-годдзя пераезду ў Прагу эміграцыйнага ўрада Беларускай Народнай Рэспублікі*” (*Jménet běloruského národa... 100 let od příchodu exilové vlády Běloruské lidové republiky do Prahy*) (6.10–29.12.2023) – у супрацоўніцтве са Славянскай бібліятэкай (Slovanska knihovna) – Нацыянальнай бібліятэкай Чэхіі і пры падтрымцы амбасады Літвы ў Чэхіі (Velvyslanectví Litvy v České Republice).
- 2023: 2 лістапада ў Нацыянальнай бібліятэцы Чэшскай Рэспублікі прайшоў Міжнародны сімпозіум “*Інстытуцыі ў выгнанні: 100-годдзе пераезду Рады БНР у Прагу*”, арганізаваны БПІ пры падтрымцы Славянскай бібліятэкі і амбасады Літвы ў Чэхіі. У камбінаваным фармаце ў ім прынялі ўдзел прадстаўнікі Чэхіі, Польшчы і беларускай эміграцыі.
- 2024: Беларускі інстытут выступіў як прымаючая арганізацыя ў рамках праграмы мабільнасці ЕС і Гётэ-Інстытута “Мост”. У Беларускай клубоўні ў Празе лекцыі прачытаў беларускі навуковец Алесь Крыжэвіч.
- 2024: Выстава “*Імем беларускага народа...*” адкрылася на філасофскім факультэце Універсітэта імя Палацкага ў Аламоўцы (4.11.2024).
- 2024: 9 лістапада ў Рызе, у Музеі акупацыі Латвіі (Latvijas Okupācijas muzejs) прайшоў воркшоп “*Беларуска-латвійскія даследаванні: актуальны стан і перспектывы*”, у якім удзельнічалі навукоўцы з Латвіі, Чэхіі, Польшчы і іншых краін.
- 2024: 13 снежня ў кнігарні “Božská Lhvice” адбылася прэзентацыя кнігі прафесара Варшаўскага ўніверсітэта Юрыя Грыбоўскага “*Беларусы ў Польскім войску 1919–1947*”.
- 2024: створана інтэрнэт-старонка штогодніка “*Латышы і беларусы: разам праз стагоддзі*” <https://latbel.belarus-institute.cz/> (які з’яўляецца навуковай пляцоўкай для пашырэння ведаў пра гістарычныя, моўныя і культурныя беларуска-латышскія ўзаемадачынненні).

У 2025 годзе прадстаўнікі Беларускага інстытута будуць весці даследаванні ў рамках двух грантавых праектаў: *Даследаванні ў Ватыканскіх архівах (вывучэнне хрысціянскай гісторыі Беларусі)* і “*Fontes historiae Lithuaniae Societatis Iesu*” (даследаванне і падрыхтоўка да друку серыі дакументаў аб дзейнасці ордэна езуітаў на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага).